

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ФОНДОВОГО РИНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Важливою умовою вирішення економічних і соціальних завдань, у першу чергу, завдань з модернізації економіки країни є значне збільшення інвестицій як внутрішніх, так і зовнішніх. Світовий досвід показує, що найбільш ефективним джерелом для великих, а головне довготермінових інвестицій у руках досвідчених менеджерів є фондовий ринок.

Зазначимо, що розвиток економіки будь-якої країни обов'язково потребує, щоб були забезпечені можливості мобілізації, розподілу й перерозподілу фінансових ресурсів, капіталів у великих обсягах. В умовах ринкової економіки більшість підприємств (господарюючих суб'єктів) самостійно або через відповідних фінансових посередників шукають грошові та матеріальні ресурси на фінансових ринках у необхідних обсягах та за ринковими цінами. Аналогічно до підприємства, фірми та фізичні особи, які мають грошові ресурси, передають їх на відповідний сектор фінансового ринку на різні строки, і це відбувається за плату, за цінами які встановлюються на цьому ринку. У результаті фінансові ресурси перетворюються на особливий товар, який можна покупати і продавати на ринкових умовах. Розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів, капіталів відбувається на ринку фінансових ресурсів, на фондовому ринку.

Особливу значимість у зв'язку з цим отримує дослідження теоретичних основ функціонування фондового ринку.

Проблеми функціонування фондового ринку завжди цікавили науковців. У вітчизняній економічній науці різні аспекти функціонування фондового ринку висвітлено у працях А.І. Берлача, А.Г. Загородного, А.Б. Кондрашихіна, Ю.Я. Кравченко, О.М. Мозгового, В.Н. Парсяка, В.Г. Пасічника, В.І. Павлова, В.В. Раровської, О.М. Роїна, О.М. Сохацької, В.М. Шелудько та багато інших вчених. Проблематикою фондового ринку займалося багато зарубіжних науковців та практиків, серед яких М. Алексєєв, Т. Берднікова, Н. Берзон, Л. Борселіно, В. Булатов, Л. Вільямс, В. Галанов, Б. Гамільтон, О. Дегтярева, А. Елдер, Р. Кіосакі, А. Кілячков, Р. Колбі, Е. Лефевр, Е. Найман, У. О'Нил, Д. Сорос, Р. Тьюлз.

Метою написання цієї статті є визначення фондового ринку в сучасних умовах господарювання, визначення суті, завдань та функцій фондового ринку.

Професор О.М. Мозговий відокремлює поняття фондового ринку та ринку цінних паперів (рис. 1). Він зазначає, що грошовий ринок (він же фінансовий) складається з двох частин — сфери обороту грошей і сфери обороту цінних паперів у вигляді купівлі-продажу короткотермінових (до одного року) документів (векселів, сертифікатів тощо). Ринок цінних паперів, у свою чергу, складається з фондового ринку (ринку капіталу, інвестиційного ринку) і вже згаданої сфери грошового ринку, що у ній здійснюється оборот короткотермінових цінних паперів, яку можна розглядати як складову одночасно обох ринків.

Відтак стає зрозумілим, що ринок цінних паперів ширший за фондовий ринок, хоч значення останнього є справді величезним [4, с. 11].

Професор Н.Й. Берзон у своїх дослідженнях зазначає, що фінансовий ринок будь-якої країни складається з грошового ринку та ринку капіталів. Відокремлення фінансового ринку на дві частини визначається особливим характером обігу фінансових ресурсів, обслуговуючи обіговий та основний капітал. Ринок цінних паперів обслуговує як грошовий ринок, так і ринок капіталів (рис. 2). Професор Н.Й. Берзон підкреслює, що цінні папери охоплюють тільки частину руху фінансових ресурсів. Крім цінних паперів, мають місце також прямі банківські, комерційні кредити тощо.

З наведеного рис. 2. фінансовий ринок представлений площею великого кола, який поділений на дві частини: ринок капіталів та грошовий ринок. Усередині фінансового ринку функціонує ринок цінних паперів (мале коло), який є сегментом грошового ринку та ринку капіталів. Професор Н.Й. Берзон наголошує, що як синонім ринку цінних паперів використовується термін фондовий ринок — це ринок, на якому торгують специфічним товаром — цінними паперами. Реально ці папери практично нічого не коштують, однак їхня цінність визначається активами (майном, коштовностями), які стоять за цими паперами [1, с. 7].

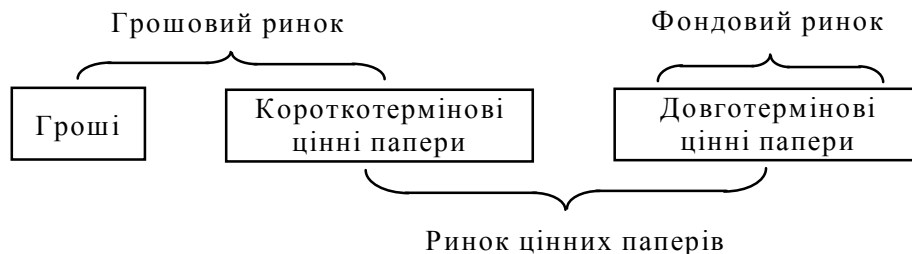

Рис. 1. Узгодження понять «грошовий ринок», «фондовий ринок (ринок капіталу)» і «ринок цінних паперів» [4, с. 11]

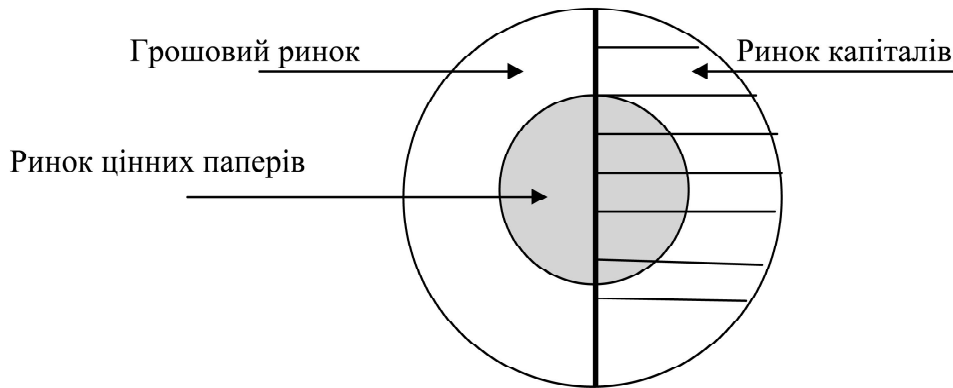

Рис. 2. Місце ринку цінних паперів на фінансовому ринку [1, с. 7]

Необхідно зазначити, що з початку 90-х рр. XX ст. у науковій думці існувало поняття «ринок цінних паперів» як частина ринку позикових капіталів, де здійснювалася емісія і купівля-продаж цінних паперів. Це тлумачення частково відображало сутність цього соціально-економічного явища і було базою для первинного формування відносин ринку.

Але економічні, правові й соціальні дослідження дозволили уточнити сутність терміна й розкрити його зміст як інструмента господарської практики. В основі функціонування ринку лежать специфічні відносини між учасниками ринкового простору, які постають одночасно частиною ринку і його рушійною силою. Адже на ряду з економічним аналізом ринку цінних паперів необхідно розглядати відносини між суб'єктами й учасниками ринку, які можна класифікувати як відносини по цінним паперам — будь-які відносини, які виникають між особами у зв'язку з обігом, випуском, розміщенням або анулюванням цінних паперів. Ці відносини виникають, об'єктивно існують, розвиваються між особами (суб'єктами й учасниками ринку), а також можуть продовжуватися після припинення обігу цінних паперів і анулювання їх випуску [5, с. 11 — 15]. Також необхідно зазначити, що на сучасному етапі основною метою для багатьох учасників фондового ринку, у яких є вільні грошові кошти, є спекулятивне збільшення власного капіталу, а зовсім не інвестування в цінні папери господарюючих суб'єктів.

Відомий дослідник фондового ринку Ю.Я. Кравченко визначає фондовий ринок (ринок цінних паперів) як сукупність економічних відносин з приводу випуску та обігу цінних паперів між його учасниками у процесі розподілу й перерозподілу фінансових ресурсів, капіталів. Ю.Я. Кравченко наголошує, що фондовий ринок дозволяє капіталу входити із застійних або неприбуткових галузей і стікатися у найбільш прибуткові сектори економіки. Тому на фондовому ринку підприємства, які мають реальний потенціал, можуть залучити фінансові ресурси для здійснення перспективного проекту. Відповідно особи, які мають тимчасово вільні кошти, зможуть взяти участь у бізнесі перспективних компаній. Адже фондовий ринок у дослідженнях Ю.Я. Кравченко є перш за все ринком цінних паперів різноманітних корпорацій. Цей ринок забезпечує колективну оцінку багатьма учасниками ринку вартість активів кожної корпорації, акції яких

фігурують на ринку, їхню вірогідну прибутковість і перспективність [2, с. 6 — 9].

Відомий український практик та теоретик Е.Л. Найман визначає фондовий ринок (він же ринок цінних паперів) як сукупність грошового ринку й ринку капіталів у частині торгівлі фондовими інструментами, які засвідчують майнові права своїх власників на різні види товарів даного ринку [3, с.19].

Електронна енциклопедія дає визначення фондовому ринку (ринку акцій, облігацій та інших цінних паперів, від англійського Securities market) — складова частина ринку капіталів, ринок торгівлі цінними паперами, які допущені до торгів на будь-якій біржі та на позабіржовому ринку.

На фондовому ринку суб'єкти взаємовідносин виконують певні дії, які відповідають їхнім інтересам, правам, зобов'язанням, можливостям у ринковому середовищі. Визначення й класифікація різноманітних міжсуб'єктних дій дозволяє виділити характерні функції ринку в цілому і будь-кого із його суб'єктів, які відображають сучасний стан і особливості обігу того чи іншого цінного паперу.

Функція (від лат. function — звершення, виконання) — у сучасному розумінні означає «зовнішнє виявлення властивостей будь-якого об'єкта у певній системі відносин, а також роль, яку виконує соціальний інститут або процес у цілому».

У цій статті як ціле розглядається господарський комплекс, у якому інститут фондового ринку виконує визначені соціально-економічні функції.

Функція фондового ринку — рольове значення процесів обігу цінних паперів, включаючи їхній випуск, торгівлю й анулювання в господарському механізмі країн або регіонів. У сучасних дослідженнях фондового ринку прийнято відокремлювати чотири його основні функції (рис. 3).

Найважливішою функцією фондового ринку є інформаційна, завдяки якій усі учасники фондового ринку, і в першу чергу інвестори отримують конкретну інформацію про економічну кон'юнктуру, у цілому про ринок, і про окремі сектори та інструменти, і відповідно, мають можливість приймати рішення про розміщення капіталу.

Необхідно мати на увазі, що не тільки поточний стан, але й очікувані зміни ситуації на фондовому ринку мають велике значення для стабільного розвитку економіки. Пад-

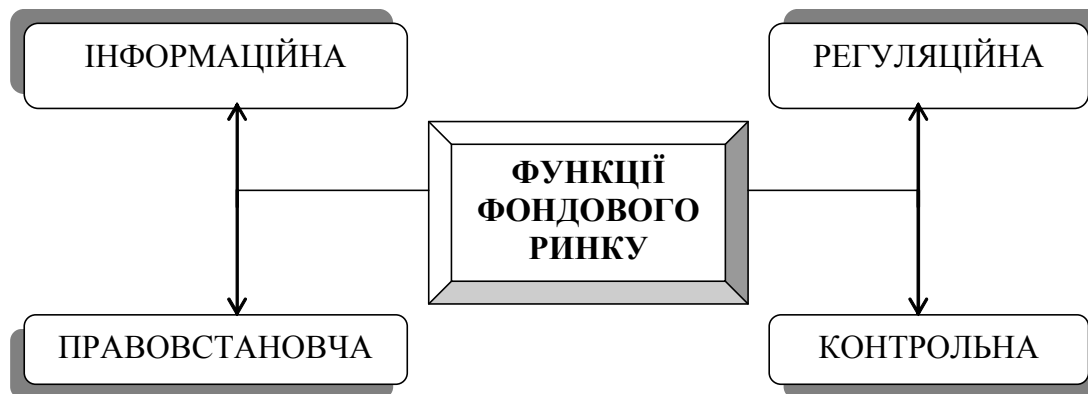

Рис. 3. Функції фондового ринку*

* Розроблено авторами на основі джерел [2; 3; 5]

іння курсової вартості цінних паперів підприємств може призвести до зниження темпів зростання економіки.

Інформаційна функція має такі форми:

1. Збір і систематизація відомостей про об'єкт інвестування.

2. Аналіз стану ринку цінних паперів.

3. Вивчення статистики правовідносин, конфліктів.

4. Систематизація несподіваних або неузгоджених дій.

Згідно з правовстановчою функцією підприємство, яке є господарюючим суб'єктом у формі акціонерного товариства, може розповсюджувати на ринку свої акції та облигації. При випуску акцій акціонерне товариство або його засновники залучають додаткових власників як інвесторів і співвласників певного акціонерного товариства. Це залучення відбувається шляхом продажу кожному новому акціонеру визначеної кількості часток або акцій, кожна з яких засвідчує право на власність частки майна акціонерного товариства. Кожний власник цінних паперів, наприклад акцій, вклавши свої грошові кошти у виробництво шляхом купівлі акцій певного товариства, може повернути кошти тільки шляхом продажу цінних паперів іншому інвестору. При цьому продаж цінних паперів одним власником іншому не порушує виробничі процеси й господарську діяльність підприємства, адже при цьому гроші не вилучаються з підприємства, а на умовах купівлі-продажу передаються одним інвестором іншому.

Можна визначити такі форми правовстановчої функції:

1. Прийняття рішення про випуск, викуп, анулювання цінних паперів.

2. Прийняття згоди на здійснення угоди купівлі-продажу цінних паперів.

3. Видача дозволу на проведення операції з цінними паперами або заборона операції.

4. Розробка нормативно-правових актів для фондового ринку.

5. Подання судових позовів та винесення судових рішень.

Регулююча функція пов'язана з етапом конкретної реалізації управлінського рішення і сприяє його оптимальному виконанню в таких формах:

— корекція процесу розміщення (випуску) цінних паперів;

— установлення тарифів, внутрішнього порядку функціонування учасника угоди;

— зміна вже сформованих умов угоди;

— складання актів контрольно-ревізійної роботи, накладання санкцій.

Контрольна функція завершує цикл обігу цінних паперів, підсумовує операції з ними в таких формах:

1. Облік результатів підписки на цінні папери (викуп або анулювання).

2. Розрахунок ефективності надання професійних послуг.

3. Проведення аналізу фінансового результату операцій з цінними паперами.

Головне завдання фондового ринку в сучасних умовах полягає в збільшенні ролі цінних паперів на фінансовому ринку й у господарській діяльності підприємств країни. Цей процес називається сек'юритизація (від англ. securities — «цінні папери»). При цьому процесі високоліквідні і низьколіквідні активи підприємств відбуваються в цінних паперах, які стають власністю інвесторів в обмін на їхні фінансові ресурси або в процесі приватизації державної власності. Адже емісія цінних паперів дозволяє залучити фінансові ресурси інвесторів значно дешевше і швидше.

Принципи фондового ринку (від лат. Principium — «початок, основа») — основне, початкове положення для вибору способу поведінки на ринку, переконання відносно правил поведінки й розвитку ситуацій з цінними паперами, головна особливість побудови стратегії обігу цінних паперів. Принципи сучасного фондового ринку враховують особливості економічних трансформацій господарських комплексів, існуючих вимог щодо обслуговування інвестиційно-фінансових утворень ринку.

Отже, без всебічного розуміння сутності фондового ринку, особливостей формування відносин щодо цінних паперів, завдань, функцій та принципів фондового ринку неможливо вирішити ряд ключових соціально-економічних проблем, які виникають у суспільстві.

Література

1. Берзон Н. И. Фондовый рынок : учеб. пособ. для студентов экон. вузов / Н. И. Берзон, Е. А. Буянова,

М. А. Кожевников, А. В. Чаленко. — М. : Вита-Пресс, 1998. — 400 с. 2. **Кравченко Ю. Я.** Рынок ценных бумаг в вопросах и ответах : учеб. пособ. для студ. экон. вузов / Ю.Я. Кравченко. — [2-е изд., перероб. и доп.]. — К. : Ника-Центр, 2005. — 536 с. 3. **Найман Э.** Малая энциклопедия трейдера / Э. Найман. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2006. — 403 с. 4. **Мозговий О. М.** Фондовый рынок : навч. посіб. для студ. / О. М. Мозговий. — К. : КНЕУ, 1999. — 316 с. 5. **Фондовый рынок** : учеб. пособ. для студ. экон. вузов / А. Б. Кондрашихин, В. Г. Романов, Т. В. Пепа, В. А. Федорова. — К. : Центр учеб. лит-ры, 2008. — 376 с.

Гутафель В. В., Галушко Н. К. Завдання та функції фондового ринку в сучасних умовах

У статті розглянуто теоретичні основи розвитку фондового ринку. Визначено суть і завдання функціонування фондового ринку в сучасних умовах. Розглянуто основні функції та принципи фондового ринку.

Ключові слова: фондовий ринок, ринок цінних паперів, функції фондового ринку, завдання фондового ринку, принципи фондового ринку.

Гутафель В. В., Галушко Н. К. Задачи и функции фондового рынка в современных условиях

В статье рассмотрены теоретические основы развития фондового рынка. Определены сущность и задачи функционирования фондового рынка в современных условиях. Рассмотрены основные функции и принципы фондового рынка.

Ключевые слова: фондовый рынок, рынок ценных бумаг, функции фондового рынка, задачи фондового рынка, принципы фондового рынка.

Gutafel' V. K., Galushko N. K. The tasks and functions of fund market is in modern terms

Theoretical bases of fund market development are considered in this article. Certainly essence and task of functioning of fund market in modern terms. Basic functions and principles of fund market are considered.

Key words: fund market, market of equities, functions of fund market, tasks of fund market, principles of fund market.

Стаття надійшла до редакції 14.06.2010

Прийнято до друку 27.08.2010